

**Pregled odabranih presuda
Europskog suda za ljudska
prava za 2024. godinu**

**KUĆA
LJUDSKIH
PRAVA
ZAGREB**

Pregled odabranih presuda Europskog suda za ljudska prava za 2024. godinu

Zagreb, prosinac 2024.

1) UVOD

Europski sud za ljudska prava (dalje u tekstu: Sud) putem svojih presuda i odluka tumači Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (dalje u tekstu: Konvencija) i uspostavlja konvencijske standarde zaštite ljudskih prava koji se primjenjuju na nacionalnoj razini. To se prvenstveno odnosi na nacionalne sudove koji trebaju voditi računa o sudskoj praksi Suda u vođenju postupaka i formuliranju odluka, ali i na sva ostala državna tijela koja provode postupke u kojima se odlučuje o pravima i obvezama pojedinaca te koja su dužna osigurati da politike i zakonodavstvo budu u cijelosti usklađeni s Konvencijom.

U 2024. godini Sud je donio niz presuda u kojima je dalje razjasnio i razradio kakvo postupanje državnih tijela te kakva zakonodavna uređenja zahtijevaju standardi iz Konvencije. Predmetna analiza prezentira tri važne ovogodišnje presude koje postavljaju nove standarde glede klimatskih promjena, ali i utvrđuju postojeće standarde glede slobodne izražavanja, uvjeta u kojima se nalaze osobe lišene slobode te prava na privatnost u smislu prava na poštovanje dopisivanja.

Iako se sve obuhvaćene presude ne odnose direktno na Republiku Hrvatsku, tumačenja konvencijskih standarada izražena u njima su od izrazitog značaja. Republika Hrvatska, kao i svaka druga članica Vijeća Europe, dužna je poštivati konvencijske standarde i interpretaciju istih od strane Suda neovisno o tome dolazi li do nove interpretacije konvencijskih standarda u sudskom predmetu koji dolazi iz Republike Hrvatske ili iz neke druge članice Vijeća Europe.

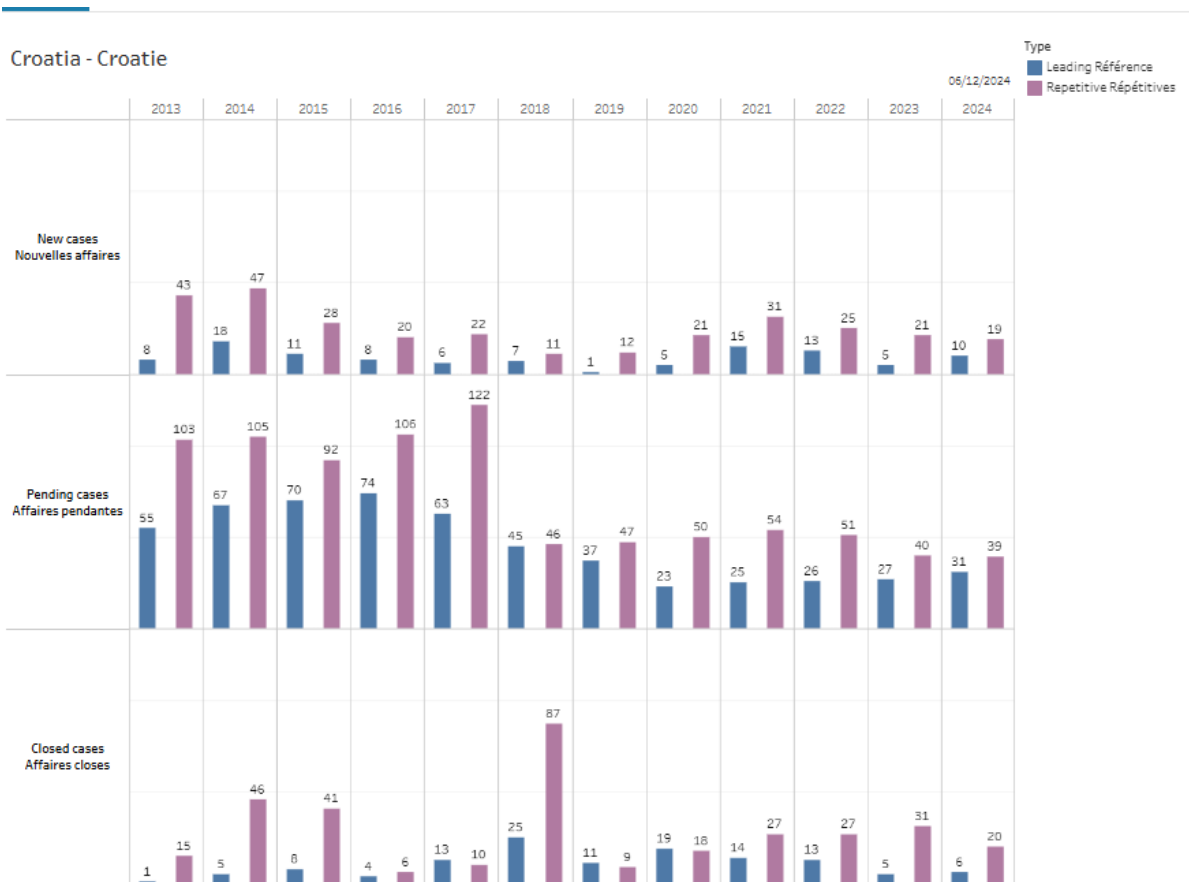
2) OSVRT NA HRVATSKU PRED SUDOM U 2024. GODINI

Prema podacima prikupljenima do srpnja 2024. godine¹, Sud je u 2024. godini razmatrao 363 zahtjeva koji se tiču Hrvatske, od kojih je odlučeno o 282 predmeta, a do srpnja 2024. godine Sud je donio presude u 13 predmeta.

Odjel za izvršenje presuda Suda prati izvršava li Hrvatska svoje obveze pod Konvencijom glede povreda utvrđenih u praksi Suda. Prema statističkim podacima Odjela² do 6. prosinca 2024., ukupan broj predmeta koji su u tijeku pred Odborom ministara u 2024. godini iznosi 70, od kojih su 31 klasificirani kao vodeći (eng. *leading*) predmeti. Vodeći predmeti su oni koji ukazuju na nove sustavne i strukturne probleme koji zahtijevaju usvajanje novih općih mjera kako bi se izbjeglo ponavljanje kršenja koje je utvrdio Europski sud, za razliku od ponavljajućih (eng. *repetitive*) koji se svrstavaju u već formiranu grupu presuda iste problematike. Broj novih vodećih predmeta koji su završili pred Odborom ministra u 2024. glede Republike Hrvatske iznosi 10 predmeta, dok su 6 predmeta uspješno zatvorena ove godine.

¹ Dostupno na: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/cp_croatia_eng

² Dostupno na: <https://www.coe.int/en/web/execution/croatia>

Preuzeto sa: <https://www.coe.int/en/web/execution/croatia>

3) ANALIZA PRESUDA

PRESUDA VEREIN KLIMASENIORINNEN SCHWEIZ I OSTALI PROTIV ŠVICARSKE (ZAHTJEV BR. 53600/20)³

Sud je 9. travnja 2024. donio povijesnu presudu da Švicarska krši ljudska prava starijih žena jer država ne poduzima potrebne korake u borbi protiv globalnog zatopljenja. Naime, sud je utvrdio povredu članka 8. (pravo na privatni i obiteljski život). Iako presuda ne uključuje nikakve sankcije švicarskoj vladi, predstavlja važan presedan jer je po prvi put jedna zemlja osuđena zbog svoje klimatske politike.

ČINJENICE

Podnositelji zahtjeva su, s jedne strane, udruga *Verein KlimaSeniorinnen Schweiz*, osnovana prema švicarskom zakonu radi promicanja i provedbe učinkovite zaštite klime u ime svojih članica, više od 2.000 starijih žena (od kojih je jedna trećina starija od 75 godina), a s druge strane, četiri žene, sve članice udruge i starije od 80 godina, koje se žale na zdravstvene probleme pogoršane tijekom toplinskih valova,

³ *Verein Klimasenioreninnen Schweiz And Others v. Switzerland*, zahtjev broj 53600/20 (ESLJP, 9. travnja 2024.), dostupno na: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-233206%22%5D%7D>

što značajno utječe na njihove živote, životne uvjete i dobrobit. Najstarija od njih, rođena 1931. godine, preminula je tijekom postupka pred Sudom.

Dana 25. studenog 2016. godine, na temelju članka 25a Saveznog zakona o upravnom postupku, podnositelji zahtjeva podnijeli su zahtjev Saveznom vijeću i drugim švicarskim tijelima za zaštitu okoliša i energije, ukazujući na različite propuste u području zaštite klime i tražeći donošenje odluke o poduzimanju mjera (*Realakte*). Također su pozvali vlasti da poduzmu potrebne mjere za postizanje cilja za 2030. godinu utvrđenog Pariškim klimatskim sporazumom iz 2015. godine.

U odluci od 25. travnja 2017. godine, Savezno ministarstvo za okoliš, promet, energiju i komunikacije (DETEC) proglasilo je zahtjev neprihvatljivim, zaključivši da podnositelji zahtjeva zastupaju interese opće javnosti i nisu izravno pogođeni u smislu svojih prava te se stoga ne mogu smatrati žrtvama. Osim toga, prema stajalištu DETEC-a, opća svrha zahtjeva podnositelja bila je postizanje smanjenja emisija CO₂ u cijelom svijetu, a ne samo u njihovoj neposrednoj okolini. Dana 27. studenog 2018. godine Savezni upravni sud odbacio je žalbu podnositelja zahtjeva, zaključivši da žene starije od 75 godina nisu jedina populacijska skupina pogođena klimatskim promjenama. Sud je smatrao da podnositelji nisu dokazali da su njihova prava pogođena na drugačiji način od prava opće populacije.

U presudi od 5. svibnja 2020. godine, Savezni vrhovni sud odbacio je žalbu datiranu 21. siječnja 2019., zaključivši da pojedinačne podnositeljice zahtjeva nisu bile dovoljno i izravno pogođene navodnim propustima u smislu njihovog prava na život prema članku 10 stavku 1 Ustava (članak 2. Europske konvencije) ili prava na poštovanje privatnog i obiteljskog života, uključujući poštovanje njihovog doma (članak 8.), kako bi ostvarile interes vrijedan zaštite u smislu članka 25a Saveznog zakona o upravnom postupku. Što se tiče podnositeljske udruge, Savezni vrhovni sud, s obzirom na zaključke u vezi s pojedinačnim podnositeljima, ostavio je otvorenim pitanje ima li udruga uopće pravo podnijeti žalbu.

ZAHTJEV SUDU

Podnositeljice zahtjeva žalile su se na različite propuste švicarskih vlasti u ublažavanju učinaka klimatskih promjena – a posebno učinka globalnog zatopljenja – koji, kako tvrde, negativno utječu na njihove živote, životne uvjete i zdravlje. Žalile su se da Švicarska Konfederacija nije ispunila svoje obveze prema Konvenciji za učinkovitu zaštitu života (članak 2.) i osiguranje poštovanja njihovog privatnog i obiteljskog života, uključujući njihov dom (članak 8.). U tom kontekstu, žalile su se da država nije uvela odgovarajući zakonodavni okvir niti poduzela odgovarajuće i dovoljne mjere za postizanje ciljeva u borbi protiv klimatskih promjena, u skladu s međunarodnim obvezama.

Također su se žalile da nisu imale pristup sudu u smislu članka 6. stavka 1. Konvencije, navodeći da domaći sudovi nisu ispravno odgovorili na njihove zahtjeve i da su donijeli arbitrarne odluke koje su utjecale na njihova građanska prava u pogledu nepostupanja države u poduzimanju nužnih mjera za suočavanje s negativnim učincima klimatskih promjena.

Naposlijetku, podnositeljice su se žalile na povredu članka 13. (pravo na učinkovit pravni lijek), navodeći da im nije bio dostupan učinkovit domaći pravni lijek za podnošenje žalbi temeljenih na člancima 2. i 8.

ZAKLJUČAK

Sud je zaključio da Konvencija uključuje pravo na učinkovitu zaštitu od strane državnih vlasti od ozbiljnih štetnih učinaka klimatskih promjena na život, zdravlje, dobrobit i kvalitetu života. Međutim, utvrdio je da četiri pojedinačne podnositeljice zahtjeva nisu ispunile kriterije za status žrtve prema članku 34. Konvencije te je njihove zahtjeve proglasio neosnovanima. S druge strane, udruga podnositeljica imala je pravo podnijeti zahtjev sudu. Sud je utvrdio da je došlo do povrede prava na poštovanje privatnog i obiteljskog života iz Konvencije te povrede prava na pristup sudu. Zaključeno je da Švicarska Konfederacija nije ispunila svoje pozitivne obveze prema Konvenciji u vezi s klimatskim promjenama.

OBRAZLOŽENJE

Sud je obrazloženje započeo napomenom da može razmatrati pitanja vezana uz klimatske promjene samo unutar granica svoje nadležnosti prema članku 19. Konvencije, koji osigurava poštivanje obveza država potpisnica u vezi s Konvencijom i njezinim protokolima. Istodobno, sud je imao na umu da neadekvatno državno postupanje u borbi protiv klimatskih promjena povećava rizike od štetnih posljedica i predstavlja prijetnju ljudskim pravima, što je već prepoznato od strane vlada diljem svijeta. Jednako tako, ESLJP ne može ignorirati da se postojeće stanje temelji na znanstvenim dokazima niti ih u svojoj zanemariti u svom radu kao institucija odgovorna za zaštitu ljudskih prava.

Zbog navedenog, Sud je odlučio upustiti se u procjenu rizika za ljudska prava koji predstavljaju klimatske promjene uzimajući kao notorne činjenice da postoje antropogeni učinci klimatskih promjena, da predstavljaju ozbiljnu, sadašnju i buduću prijetnju, da su države u potpunosti svjesne prijetnji te da imaju mogućnosti za poduzimanje akcija kako bi na njih odgovorile, da je procijenjeno da će rizik i posljedica biti manji ako se globalno zatopljenje zadrži ispod 1.5°C i da trenutne mjere za ublažavanje koje države poduzimaju nisu dovoljne kako bi se dostigao taj cilj. Također, premda obveze koje proizlaze iz Konvencije obuhvaćaju osobe koje su trenutno žive i koje su pod jurisdikcijom države, buduće generacije vjerojatno će nositi veći teret posljedica sadašnjih neuspjeha u borbi protiv klimatskih promjena.

Sud je nastavio ispitivati status žrtava podnositelja zahtjeva, pravo udruge da podnese slučaj i primjenjivost članaka 2. i 8. Konvencije. Da bi fizička osoba bila priznata kao žrtva prema članku 34. Konvencije u kontekstu klimatskih promjena, mora pokazati da je osobno i izravno pogođena državnim činjenjem ili nečinjenjem. Sud je istaknuo da je prag za priznavanje statusa žrtve u slučajevima klimatskih promjena vrlo visok, jer Konvencija ne prihvaća opće tužbe u javnom interesu (*actio popularis*). Zbog velikog broja ljudi na koje klimatska kriza može utjecati, bilo bi opasno ustanoviti tako generalno pravo. Sud smatra da je moguće da globalno zatopljenje utječe na kvalitetu života podnositeljica, ali kaže da nije iz materijala dostupnim Sudu vidljivo da su podnositeljice bile pod značajnim utjecajem efekata

klimatskih promjena. Njihove kronične bolesti nisu uzrokovane klimatskom krizom, a sve mjere za olakšavanje života su im dostupne u Švicarskoj zbog čega je zaključio da podnositeljice zahtjeva nisu ispunile uvjete za status žrtve te je njihove prigovore odbio kao neosnovane.

Što se tiče udruge, Sud je istaknuo da je klimatske promjene potrebno smatrati zajedničkom brigom čovječanstva, što opravdava pravo udruga na podnošenje tužbi u vezi s klimatskim promjenama. Jednako tako, zato što je udruga djelovala u interesu zaštite ljudskih prava svojih članova, kao i drugih koji mogu biti pod utjecajem tih posljedica, može joj se odobriti status žrtve u određenom opsegu, ali izuzimajući značaj tom zahtjevu značenje *actio popularis*. Iako je Konvencija isključila tužbe u javnom interesu, udruga ima pravo djelovati u ime svojih članova, pod uvjetom da ispunjava određene kriterije koje je Sud naveo u presudi.

U vezi s člankom 2., Sud smatra da nije došlo do povrede prava na život u ovom predmetu u odnosu na udrugu zato što se to pravo niti ne može u takvom predmetu prekršiti, a u odnosu na podnositeljice zato što ih nije smatrao žrtvama.

U vezi s člankom 8., Sud je ustanovio da članak 8. Konvencije obuhvaća pravo na učinkovitu zaštitu od ozbiljnih štetnih učinaka klimatskih promjena na život, zdravlje, dobrobit i kvalitetu života. Države imaju dužnost usvojiti odgovarajuće zakone i mjere za ublažavanje tih učinaka. Analizirajući dokaze koje je podnijela udruga, Sud utvrđuje da prema sadašnjoj klimatskoj strategiji Švicarska dopušta mnogo više emisija stakleničkih plinova per capita nego što bi smjela. Sud nije uvjeren da će predloženi okvir dosegnuti rezultate pogotovo zbog lošeg postupanja sa karbonskim proračunom i nacionalnom razinom dopuštenih emisija. Zbog toga zaključuje da, u odsutnosti sveobuhvatnih i efikasnih nacionalnih mjera, država nije ispunila svoju obvezu prema članku 8. Konvencije.

U vezi s člankom 6., Sud je utvrdio da se ovaj članak primjenjuje na prigovor udruge jer se odnosi na učinkovitu provedbu mjera ublažavanja, naglašavajući važnost kolektivnih akcija u kontekstu klimatskih promjena. Sud je prihvatio status žrtve udruge prema ovom članku, dok pojedini podnositelji nisu ispunili te uvjete.

Sud je također zaključio da su domaći sudovi uskraćivali pravo na pristup sudu jer nisu ozbiljno razmotrili žalbe udruge i nisu uzeli u obzir znanstvene dokaze o klimatskim promjenama. Uz to, udruga je podnijela istovrstan zahtjev i postavila ista pitanja pred mnogobrojnim nacionalnim tijelima, stručnjacima i agencijama prije nego je podnijela zahtjev sudovima, ali se nitko nije bavio meritumom. Udruga je time iscrpila sva moguća sredstva i nije joj ostala niti jedna moguća zaštita osim sudova koji su se odbili upustiti u meritum slučaja. Sve navedeno je predstavljalo kršenje članka 6. stavka 1. Konvencije. Sud je dodatno naglasio ključnu ulogu nacionalnih sudova u slučajevima klimatskih promjena i važnost pristupa pravdi u ovom području.

S obzirom na utvrđenja prema članku 6., Sud nije smatrao potrebnim zasebno razmatrati prigovor udruge prema članku 13. Konvencije.

U vezi s provedbom presude, Sud je ocijenio da nije u mogućnosti detaljno navesti mjere koje Švicarska treba poduzeti kako bi uskladila svoje zakonodavstvo s presudom, ali je istaknuo da je to u nadležnosti države, uz nadzor Odbora ministara.

RELEVANTNOST PRESUDE

Europski sud za ljudska prava je ovom presudom potvrdio da udruge građana imaju pravo tužiti svoje države zbog neadekvatnih klimatskih politika, tj. zbog ignoriranja po zdravlje opasnih posljedica klimatske krize. To znači da klimatski aktivisti u budućnosti mogu tražiti od Europskog suda za ljudska prava da natjera europske države na odlučniju borbu protiv klimatske krize, tj. na implementaciju politika koje će dovesti do smanjenja emisija stakleničkih plinova i rezultirati prilagodbom na život u uvjetima sve učestalijih ekstremnih vremenskih pojava.

PRESUDA PISANSKI PROTIV HRVATSKE (ZAHTJEV BR. 28794/18)⁴

Sud je 14. lipnja 2024. objavio presudu u kojoj je utvrdio da je podnositelju zahtjeva povrijeđeno pravo na slobodu izražavanja zajamčeno člankom 10. Konvencije zbog izricanja novčane kazne radi vrijeđanja suda.

ČINJENICE

Rješenjem Općinskog građanskog suda u Zagrebu odbijen je prijedlog za ovrhu u predmetu gdje je podnositelj, kao odvjetnik, zastupao ovrhovoditelja, uz obrazloženje da ugovor o cesiji ovjeren kod javnog bilježnika nije javno ovjerovljena isprava. U žalbi protiv rješenja, podnositelj je kritizirao „nekritično prihvaćanje stajališta višeg suda“ i izrazio neslaganje s praksom Županijskog suda u Zagrebu, koristeći oštre izraze. Županijski sud u Osijeku prihvatio je žalbu, ukinuo rješenje i naložio ispitivanje jesu li izjave podnositelja bile nepoštovanje suda. Općinski građanski sud u Zagrebu je potom izrekao novčanu kaznu podnositelju, unatoč njegovoj pisanoj isprici. Županijski sud u Osijeku potvrdio je tu odluku, dok je Ustavni sud odbacio ustavnu tužbu. U disciplinskom postupku pred Hrvatskom odvjetničkom komorom, podnositelj je oslobođen odgovornosti jer se ocijenilo da nije imao namjeru vrijeđati sudove, već kritizirati sudsku praksu. Viši disciplinski sud Hrvatske odvjetničke komore potvrdio je oslobađajuću odluku.

ZAHTJEV SUDU

Podnositelj zahtjeva tvrdi da je izricanje novčane kazne u ovršnom postupku zbog vrijeđanja suda dovelo do povrede njegova prava na slobodu izražavanja zajamčenog člankom 10. Konvencije.

ZAKLJUČAK

Sukladno utvrđenju Europskog suda, žalba podnositelja iako je bila oštro formulirana, a primjedbe iznesene u njoj živopisne i zajedljive, nije imala isključivu

⁴ *Pisanski v. Croatia*, zahtjev broj 28794/18 (ESLJP, 4. lipnja 2024.), dostupno na: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22pisanski%22%2C%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%5D%2C%22itemid%22:%5B%22001-233985%22%5D%7D>

namjeru vrijeđati sud već je predstavljala kritiku iznesenu u forumu u kojem je podnositelj branio interes svoje stranke.

OBRAZLOŽENJE

Prema ustaljenoj praksi Europskog suda, člankom 10. Konvencije zaštićeni su izrazi koji mogu vrijeđati, šokirati ili uznemiravati, uz slobodu izražavanja odvjetnika kao ključnu za obavljanje njihove profesionalne dužnosti zaštite interesa klijenata. Iako odvjetnici podliježu profesionalnim ograničenjima poput diskrecije, poštenja i dostojanstva, imaju pravo na slobodu iznošenja argumenata, uključujući kritike pravosudnih tijela. Ta sloboda obuhvaća sadržaj izraženih ideja, ali i način njihova prenošenja.

U predmetu *Morice protiv Francuske*⁵, Europski sud je istaknuo da sudovi, kao javne institucije, nisu imuni na kritiku i kontrolu, a suci mogu biti izloženi širim granicama prihvatljive kritike u odnosu na obične građane, dok se kritika mora razlikovati od uvrede. Pri razlikovanju kritike od uvrede Europski sud razmatra predmet u cjelini, analizirajući sadržaj primjedbi i kontekst u kojem su iznesene, te jesu li razlozi za ograničenje prava bili relevantni i dostatni. Ako je isključiva namjera bilo kojeg oblika izražavanja vrijeđanje suda ili članova tog suda, odgovarajuća sankcija izrečena odvjetniku u takvom slučaju, načelno ne bi predstavljala povredu članka 10. Konvencije (*Radobuljac protiv Hrvatske*⁶). U predmetu *Čeferin protiv Slovenije*⁷, Sud je naglasio da izrazi odvjetnika, iako oštri i zajedljivi, ne prelaze granicu prihvatljive kritike ako su usmjereni na tumačenje prava, a ne na osobne napade.

U ovom slučaju, podnositelju je izrečena novčana kazna zbog vrijeđanja suda, što je predstavljalo miješanje u njegovo pravo na slobodu izražavanja. Kazna je bila zakonita prema mjerodavnom pravu i imala legitiman cilj očuvanja autoriteta sudbene vlasti. Međutim, Europski sud utvrdio je da hrvatski sudovi nisu proveli test ravnoteže između zaštite autoriteta sudova i prava na slobodu izražavanja.

Podnositeljeve primjedbe, iako oštre, nisu imale isključivu namjeru vrijeđanja suda, već su bile usmjerene na kritiku tumačenja domaćeg prava, koje je podnositelj smatrao ozbiljno manjkavim. Iznesene su u kontekstu žalbe tijekom sudskog postupka, bez šireg javnog odjeka, dok je žalba nadležnog suda uvažena, potvrđujući pogrešnost osporenog tumačenja. Također, disciplinski postupak pred Hrvatskom odvjetničkom komorom završio je oslobađanjem podnositelja od odgovornosti za povredu Kodeksa odvjetničke etike.

⁵ *Morice v. France*, zahtjev broj 29369/10 (ESLJP, 23. travnja 2015.), dostupno na: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-154265%22%7D>

⁶ *Radobuljac v. Croatia*, zahtjev broj 51000/11 (ESLJP, 28. Lipnja 2016.), dostupno na: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22radobuljac%20v%20croatia%22%2C%22sort%22:%5B%22docnamesort%20Ascending%22%2C%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%2C%22itemid%22:%5B%22001-164315%22%7D>

⁷ *Čeferin v. Slovenia*, zahtjev broj 40975/08 (ESLJP, 16. SIJEČNJA 2018.), dostupno na: <https://hudoc.echr.coe.int/#%7B%22fulltext%22:%5B%22%22C4%8Deferin%20v%20slovenia%22%2C%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%2C%22itemid%22:%5B%22001-219561%22%7D>

Sud je, između ostalog, utvrdio da hrvatski sudovi nisu ispitali podnositeljeve primjedbe u odgovarajućem kontekstu i forumu u kojem su iznesene te nisu ponudili relevantne i dostatne razloge za ograničenje podnositeljeve slobode izražavanja. Hrvatski sudovi svoju odluku o izricanju novčane kazne podnositelju nisu temeljili na kriterijima utvrđenima u praksi Europskog suda, točnije propustili su provesti test ravnoteže - s jedne strane potrebu za zaštitom autoriteta sudbene vlasti i s druge strane potrebu za zaštitom podnositeljevog prava na slobodu izražavanja, te pravilno zaključili što preteže.

Slijedom svega navedenog, Europski sud zaključio je da miješanje nije bilo nužno u demokratskom društvu, što je dovelo do utvrđenja povrede članka 10. Konvencije.

RELEVANTNOST PRESUDE

Presuda potvrđuje da sloboda izražavanja uključuje pravo na izraze koji mogu šokirati, uznemiravati ili vrijeđati, pod uvjetom da nisu isključivo uvredljivi. Ovo je važno za održavanje otvorene debate u demokratskom društvu, posebno u kontekstu pravosuđa. Europski sud je ponovo naglasio važnost razlikovanja između kritike i uvrede, analizirajući kontekst izraženih primjedbi, njihov cilj i način na koji su iznesene. Ovo razlikovanje je ključno za očuvanje prava na slobodno izražavanje i zaštitu autoriteta pravosuđa. Utvrđujući povredu članka 10., presuda doprinosi jačanju pravnog okvira za slobodu izražavanja u Hrvatskoj i šire, te osigurava da pravosudni sustav ostane otvoren za kritiku u svrhu unaprjeđenja rada pravosuđa.

PRESUDA MAFALANI PROTIV HRVATSKE (ZAHTJEV BR. 3646/17)⁸

Europski sud za ljudska prava u odboru od troje sudaca 21. svibnja 2024. objavio je presudu u kojoj je utvrdio da je prigovor podnositelja temeljem čl. 3. Konvencije (zabrana nečovječnog postupanja) očigledno neosnovan, dok je zbog neopravdanog miješanja u pravo podnositelja na poštivanje povjerljivosti njegovog dopisivanja s braniteljem utvrdio povredu čl. 8. Konvencije.

ČINJENICE

Podnositelja je policija uhitila zbog sumnje na sudjelovanje u zločinačkoj organizaciji koja je počinila atentat na dvojicu novinara u centru Zagreba. Kasnije je osuđen na 16 godina zatvora. Nakon uhićenja pokrenuta je istraga, a podnositelju je određen istražni zatvor uz pojačane mjere osiguranja zbog ozbiljnosti i prirode kaznenog djela.

Tijekom 11-mjesečnog boravka u istražnom zatvoru, podnositelj je bio smješten u jednokrevetnu ćeliju, bez kontakta s drugim pritvorenicima. Njegove šetnje i boravak na svježem zraku bili su pod strogim nadzorom. Tijekom sudskih rasprava nosio je

⁸ *Mafalani v. Croatia*, zahtjev broj 3646/17 (ESLJP, 21. svibnja 2024.), dostupno na: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22mafalani%22%2C%22respondent%22:%5B%22HRV%22%2C%22documentcollectionid%22:%5B%22JUDGMENTS%22%2C%22DECISIONS%22%2C%22kdate%22:%5B%222024-01-09T00:00:00.0Z%22%2C%222025-01-09T00:00:00.0Z%22%2C%22itemid%22:%5B%22001-233735%22%7D>

lisice na rukama i nogama. U određenim razdobljima bio mu je zabranjen pristup televiziji i tiskovinama, dok su sva njegova pošta i paketi bili detaljno pregledavani.

Unatoč ograničenjima, podnositelju su dopušteni posjeti obitelji pod nadzorom, a tijekom više od dvije godine imao je 168 takvih posjeta. Komunikacija s braniteljima bila je nenadzirana i neograničena. Međutim, jedno pismo koje je zaprimio od odvjetnika stiglo je otvoreno, s pečatom Županijskog suda u Zagrebu. Na njegov upit o eventualnom nadzoru komunikacije, predsjednica vijeća Županijskog suda obavijestila ga je da takva odluka nije donesena te da je nadzor komunikacije s odvjetnikom zabranjen Zakonom o kaznenom postupku.

Podnositelj je pokrenuo parnični postupak pred Općinskim građanskim sudom u Zagrebu tražeći naknadu štete zbog navodno neadekvatnih uvjeta u zatvoru. Sud je odbio njegovu tužbu uz obrazloženje da specifične mjere, iako strože od standardnih, nisu predstavljale nečovječno ni ponižavajuće postupanje. Ove su mjere bile opravdane težinom kaznenog djela i potrebom za osiguranje istrage. Žalba podnositelja također je odbijena, a Ustavni sud odbacio je njegovu ustavnu tužbu s obrazloženjem da nisu ispunjene pretpostavke za odlučivanje o meritumu slučaja.

ZAHTJEV SUDU

Podnositelj zahtjeva prigovorio je temeljem članka 3. Konvencije zbog neodgovarajućih uvjeta u kojima je boravio u istražnom zatvoru i pretjerano strogog posebnog zatvorske režima u Zatvoru u Zagrebu. Ujedno je prigovorio temeljem članka 8. Konvencije zbog nezakonitog praćenja njegovog dopisivanja s braniteljem.

ZAKLJUČAK

Europski sud je ocjenjujući uvjete kojima je podnositelj bio izložen u istražnom zatvoru u cjelini, prigovor zbog povrede članka 3. Konvencije proglasio očigledno neosnovanim. Prigovor praćenja dopisivanja podnositelja s njegovim braniteljem, Sud je ocijenio osnovanim. Budući da su otvaranjem pisma, domaće vlasti postupile protivno zakonskoj odredbi, njihovo miješanje u podnositeljevo pravo na poštovanje dopisivanja nije bilo u skladu sa zakonom i stoga je bilo u suprotnosti s člankom 8. Konvencije.

OBRAZLOŽENJE

Europski sud je ponovio da lišenje slobode često podrazumijeva određeni stupanj patnje ili poniženja. Međutim, to ne znači da boravak u zatvorima visoke sigurnosti ili pod pojačanim nadzorom, bilo tijekom istražnog zatvora ili izdržavanja kazne, nužno pokreće pitanje primjene članka 3. Konvencije. Naime, radi očuvanja javnog reda kao legitimnog cilja, države članice mogu smjestiti određene kategorije zatvorenika u zatvorske ustanove visoke sigurnosti, ako je to opravdano potrebom za sprječavanjem bijega, napada na druge zatvorenike ili uznemiravanja. U tom slučaju, zatvorenici mogu biti odvojeni od drugih i podvrgnuti strožem nadzoru (*Piechowicz protiv Poljske*⁹). Međutim, iako to nije u suprotnosti s člankom 3. Konvencije, države

⁹ *Piechowicz v. Poland*, zahtjev broj 20071/07 (ESLJP, 17. travnja 2012.), dostupno na: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22Piechowicz%20v%20poland%22%5D%22%22responde>

članice moraju paziti da ove mjere ne uzrokuju zatvorenicima patnje koje bi prema intenzitetu nadmašile onu neizbježnu razinu patnje koja proizlazi iz lišenja slobode. Pri ocjeni uvjeta u zatvoru prema članku 3. Konvencije, Europski sud uzima u obzir kumulativne učinke tih uvjeta, specifične tvrdnje podnositelja te razmatra strogoću mjera, njihovo trajanje, ciljeve i posljedice za zatvorenike (*Dougoz protiv Grčke*¹⁰).

Analizirajući navedeno, Sud je prihvatio stav domaćih vlasti i odbacio prigovor podnositelja na temelju članka 3. kao očito neosnovan.

Sud je utvrdio da je poseban režim primijenjen na podnositelja bio opravdan s obzirom na težinu optužbi i veliku medijsku pažnju koju je slučaj privukao. Također je zaključio da podnositelj nije bio potpuno izoliran, budući da je proveo 11 mjeseci u jednokrevetnoj ćeliji prije nego što je premješten u ćeliju s drugim zatvorenikom te da je imao brojne posjete obitelji (168 nadziranih posjeta obitelji u razdoblju duljem od dvije godine te neograničene nenadzirane posjete odvjetnika). Sud je zaključio da jedanaest mjeseci koje je podnositelj proveo sam u ćeliji bez mogućnosti komunikacije s drugim zatvorenicima, niti pristupa televiziji ili tiskanim medijima, nije bilo takve duljine ili težine da bi predstavljalo 'potpunu senzornu' ili 'totalnu socijalnu' izolaciju protivnu članku 3. Konvencije. Sud je također smatrao da su sigurnosne mjere primijenjene prilikom transporta podnositelja do sudnice (lisice na rukama i nogama) bile razmjerne sigurnosnom cilju.

Što se tiče nedostatka pravnih jamstava u vezi s posebnim mjerama (neobavješćavanje o mjerama i njihovim razlozima te nedostatak mogućnosti žalbe), Sud je ocijenio da su vlasti adekvatno preispitale i prilagodile mjere situaciji podnositelja (primjerice, podnositelj je premješten u ćeliju s drugim zatvorenikom i dobio pristup medijima nakon završetka istrage). Osim toga, Sud je primijetio da su domaći sudovi preispitali sigurnosne mjere zajedno s uvjetima pritvora podnositelja. U vezi s uvjetima pritvora, Sud je zabilježio da je podnositelj 23 sata dnevno boravio u zajedničkoj ćeliji koja je bila odgovarajuće veličine, ali je morao jesti blizu djelomično pregrađenog sanitarnog čvora. Iako je to Sud ocijenio „žalosnim“, nije smatrao da samo taj čimbenik predstavlja povredu članka 3. Također, Sud nije našao osnove za sumnju u adekvatnost medicinskog tretmana pruženog podnositelju tijekom pritvora, s obzirom na to da su ga liječnici višekratno pregledavali te je dobio liječenje za sve utvrđene zdravstvene probleme.

Vezano za prigovor podnositelja da je njegovo dopisivanje s odvjetnikom bilo nadzirano, važno je napomenuti da prema praksi Europskog suda dopisivanje između zatvorenika i njihovih odvjetnika uživa privilegirani status, jer svaka osoba mora imati slobodu nesmetanog savjetovanja s odvjetnikom. Stoga bi nadzor nad korespondencijom između odvjetnika i zatvorenika trebao biti dopušten samo u iznimnim okolnostima, koje su zakonom propisane, kada vlasti imaju opravdane sumnje da bi sadržaj pisma mogao ugroziti sigurnost zatvora ili biti od kriminalne

nt%22:[%22POL%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-110499%22]}

¹⁰ *Dougoz v. Greece*, zahtjev broj 40907/98 (ESLJP, 6. ožujka 2001.), dostupno na:

[https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:\[%22dougoz%22\],%22respondent%22:\[%22GRC%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-59338%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:[%22dougoz%22],%22respondent%22:[%22GRC%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-59338%22]})

prirode (*Piechowicz protiv Poljske*¹¹). Europski sud je primijetio da je podnositelj dostavio pismo odvjetnika s pečatom Županijskog suda u Zagrebu, što ukazuje da je pismo bilo otvoreno. Prema Zakonu o kaznenom postupku, dopisivanje između okrivljenika i njegovog branitelja ne smije biti nadzirano, osim u postupcima za određena kaznena djela i uz rješenje istražnog suca, što je Županijski sud u Zagrebu potvrdio da nije bio slučaj. S obzirom na to da su hrvatske vlasti postupile suprotno zakonskim odredbama, miješanje u pravo na privatnost dopisivanja podnositelja bilo je nezakonito, tako da Sud uopće nije niti razmatrao nužnost takvog miješanja u demokratskom društvu, već je odmah utvrdio povredu članka 8. Konvencije.

RELEVANTNOST PRESUDE

Ova presuda je relevantna jer pojašnjava standarde zaštite od nečovječnog i ponižavajućeg postupanja u smislu članka 3. Europske konvencije o ljudskim pravima, osobito u kontekstu uvjeta u pritvoru, odnosno, uvjeta u kojima se nalaze osobe lišene slobode. S druge strane, ponovno je naglašena tajnost dopisivanja kao aspekt zaštite članka 8. te budući da su otvaranjem pisma domaće vlasti postupile protivno zakonskoj odredbi, njihovo miješanje u podnositeljevo pravo na poštovanje dopisivanja nije bilo u skladu sa zakonom i stoga je bilo u suprotnosti s člankom 8. Konvencije.

¹¹ *Piechowicz v. Poland* (n 9)